

Antun BAUER, Zagreb

MUZEJI KAO NAUČNE I KULTURNO-PROSVJETNE USTANOVE

Ova je tema već niz decenija aktualna i kod nas, i na generalnim skupštinama ICSU-a na kojima su donijete i smjernice za razvoj muzeja u tom pravcu.

Polemika oko ove teme kod nas, rezultat je devijacije u radu muzejskih ustanova, opterećenosti krive usmjerenim tradicijama, ekstremno usmjerenje u protivnom pravcu, pomanjkanje stručnog kadra, nedorečenosti u muzejskim zakonima i niz drugih faktora. Stoga je potrebno izkristalizirati određene pojmove i zadatke rada muzejskih ustanova, koji bi trebali dobiti i odraz u novim muzejskim zakonima.

Ovo je bila i jedna od bitnih tema diskusije na međurepubličkom savjetovanju o prijedlogu novog muzejskog zakona, pa smatramo da bi i ovaj prilog bio koristan dodatak diskusiji.

Otvorao bih se na principijalno pitanje, da li su muzeji "naučne", ili "kulturalno-prosvjetne" ili "prosvjetne i odgojne" ustanove, ili u svojim zadacima obuhvaćaju sve ove funkcije. Razna tretiranja i tumačenja ovih pitanja odražavaju se i u našim zakonima o muzejima.

M u z e j i   k a o   n a u č n e   u s t a n o v e

Muzeji su u prvom redu čuvari kulturne baštine. Primarni zadatak i uvjeti postojanja muzeja kao ustanova je muzejska zbirka. Ovo se pitanje i mora riješiti iz tog aspekta.

Glavni zadatak muzeja fiksan je Zakonom o muzejima SRH: "Muzej sistematski sakuplja, naučno obrađuje zbirke predmeta značajne za kulturu, prosvjetu i nauku". Ovakvo formalizirani tradicijom i zakonom određeni zadatak muzeja traži stručne i naučne obradu terena, traži sistematski studijski naučno istraživački rad na terenu i u zbirkama muzeja. Muzejske zbirke ne smiju se popunjavati stihijski, već sistematskim naučno istraživačkim radom. Muzejske zbirke su dragocijna izvorna studijska građa koju muzeji moraju naučno obrađivati.

Muzejske zbirke kao dragocjena kulturna baština, legitimacija su naše prošlosti i kulture i dokumenti, na kojima gradimo naša prava u općoj kulturnoj zajednici. Može li se dopustiti da muzeji budu samo spremišta i servisi te kulturne baštine, ako im zajednica već svojim zakonom stavlja u zadatak - sistematski i istraživski rad i naučnu obradu toga materijala. Naučni rad predvjet je sa valorizaciju muzejskog materijala već kada on ulazi u muzejsku zbirku a pogotovo kada je postavljen u izložbenoj zbirci muzeja!

Prava tome muzeji moraju biti naučne ustanove bez obzira bice to centralni stručni muzej, pokrajinski ili lokalni kompleksni zavičajni muzej. "Nužnost razvijanja naučnog rada prihvaćena je kod nas kao neophodan postulat vremena u kojem živimo" - stoga ni muzeji ne smiju u tome zacostati.

Tradicija naših muzeja je bogata rezultatima naučnog rada. Naši muzeji bili su već kroz stotine godina unatrag centralni naučni instituti za svoje struke i njihovi rezultati digli su im ugled pred međunarodnim naučnim forumima. Muzeji su dali značajan doprinos i našoj nauci i kulturi i ugledu nacije. Ne smijemo dopustiti da se ova tradicija prekine i zamre.

Ako usporedimo stanje naših najstarijih centralnih muzeja pred nla decenija kada su već bili priznate i afirmirane naučne ustanove i usporedimo ih sa današnjim stanjem fundera muzeja, kao baze za naučni rad, u većini naših pokrajinskih i lokalnih muzeja, možemo konstatirati da su ti muzeji sa svojim fondovima bogati i da im ti fondovi daju uvjete za adekvatne rezultate.

Ono što nauci mogu dati muzeji sa svoje područje nauke na bazi muzejskih zbirki je najdragocjeniji prilog, jer bazira na izvornim dokumentima, izvornom materijalu. Ovo se odnosi na sve muzeje bez razlike bili oni veliki centralni stručni muzeji, manji-njemi određenoj disciplini ili određenom razdoblju ili pokrajinski i lokalni kompleksni muzeji. Muzeji, ako su saista muzeji, moraju biti naučne ustanove za svoje područje rada i djelovanja.

U rezoluciji Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora o razvoju naučnog rada traži se da bi "..... društvena nauke trebalo razvijati dalako bržim tempom nego do sada. Naš pogled na svijet zahtijeva

revisije mnogih zastarjelih rezultata na tom području kao i istraživanje naše društvene stvarnosti. Bez razvijanja nauke i naučnih istraživanja i njihova učebna u društvenom razvoju zemlje nije moguć daljnji napredak, a pogotovo se ne može računati na bilo kakvo učebno u međunarodnoj razmjeni i podjeli rada na polju nauke.... Ove se u cijelosti odnosi i na muzeje. Muzeji ovom zadatku mogu dati dragocijeni doprinos.

Rezimirajući rad i rezultate rada naših muzeja, mislim da se naučni karakter muzeja ne može i ne smije staviti pod upitnik. Konceptija, okvir i sadržaj rada svakog pojedinog muzeja dovoljno su jasno filitirani. Zadaci, koje traži u prvom redu samo područje i teren na kojem djeluje muzej, su takvi da se naučni karakter muzeja sam po sebi nameće i mora doći u prvi plan. Svaki od muzeja po i kompleksnih, ima svoje primarne zadatke i primarne zbirke, koje su nosioci konceptije muzeja.

Osim toga i u samim zbirkama i u naučnim radovima, novi muzeji su u relativno kratkom periodu od proteklih 10-15 godina dali kvalitetne rezultate, koji su afirmirali muzeje kao naučne ustanove i koji su doprinos našoj nauci u određenim disciplinama, a naročito našoj suvremenoj muzeologiji. Muzejima se ne može i ne smije osporiti karakter naučnih ustanova.

M u z e j i   k a o   k u l t u r n o - p r o s v j e t n e u s t a n o v e

Osim što su "muzeji naučne ustanove" muzeji su i "kulturno-prosvjetne ustanove". Ove dvije funkcije su međjeljive. Kulturno-prosvjetna djelatnost jedan je od osnovnih zadataka muzeja, koji uslovljuje postojanje muzeja kao ustanove i vezan uz muzejske zbirke predstavlja finalni dio kompleksa internog muzejskog rada. Aktualnost muzeja kao kulturno-prosvjetne ustanove daje muzeju neposrednu mogućnost, da se nametne kao faktor u kulturnom i odgojnom životu svoje sredine.

Muzejske zbirke, odnosno izložbena djelatnost muzeja, u ovom stalnom postavu i tematskim izložbama je polazni start za kulturno-prosvjetnu djelatnost svakog muzeja, a sastoji se od cijelog niza kulturno-prosvjetnih manifestacija vezanih za sadržaj, rad i djelovanje muzeja.

Kulturno-prosvjetna djelatnost muzeja ne može i ne smije se ločiti od osnovnih sadržaja, koji su vezani za funkciju muzeja kao ustanove. Ovi sadržaji rezultiraju iz niza predhodno obavljanih i izvršenih sadržaja stručnog i naučnog rada u muzeju, na kojima se može graditi kulturno-prosvjetna aktivnost muzeja kao završna faza ovog kompleksa, ali jedno mora biti jasno, da to ne znači i niti smije značiti, da se muzeji transformiraju u isključivo prosvjetne odnosno obrazovne ustanove. Ova aktivnost je tek rezultat i time jedna integralna komponenta muzejskog rada i djelovanja i jedino se smije kao takva i shvatiti i tretirati.

Muzej mora uravnotežiti osnovne i primarne zadatke stručnog i naučnog rada sa danas naglašenim intenziviranjem onih sadržaja, koji stavljaju muzej u neposredni odnos sa javnošću, sa publikom, a koja u današnjoj situaciji nesumljivo traži od muzejskih radnika velike napore i aktivnosti. Upravo ovaj sektor muzejskog rada daje muzeju mogućnosti da se u svom djelokrugu afirmira kao specifična ustanova i da izvrši onaj - za naše prilike i našu sredinu - pionirski zadatak, a to jest da doprinese dizanju kulturnog nivoa i intenziviranju kulturnog života sredine u kojoj djeluje.

Ako u jednom muzeju broj posjetilaca čak premašuje broj stanovnika ušeg lokaliteta, onda je svaka daljnja rasprava o značenju toga muzeja suvišna. To su Einjenice. Takav muzej je onda i faktor kulturnog života svoje sredine i takav muzej ima pravo da zajednici postavi zahtjev, da tu aktivnost pomogne i odvoji sredstva, koja su za takvu aktivnost potrebna. Sredstva utrošena u takvu kulturnu djelatnost naplaćuju i regresiraju se doduše na jedan način koji nigdje nije vidljivo registriran u efektivnim bilancama jednog poduzeća, ali indirektno uvjetuju konkretne rezultate. Toliko dugo dok ne dignemo kulturni nivo prosječnog čovjeka, toliko dugo niti ćemo imati kvalitet u proizvodnji, niti kulturne odnose u ustanovama i zajednicama, niti kulturu na ulicama i u stanovima.

"Svaki progres usko je vezan za kulturu"! A tome mogu muzeji sa svojim djelatnostima i direktno i indirektno znatno doprinijeti. Zato je dužnost zajednice u vlastitom interesu da ovaj rad muzeja pomogne.

Činjenica je, da je danas pretežno akcentiran u muzejsko kulturno prosvjetni i propagandni rad, a da su naučni rad i naučni zadaci zapostavljeni. To je u prvom redu zato, jer je potreba za obrazovanje i želje za saznanjem i upoznavanjem novih pojmova danas toliko naglašena i široka javnost traži ovu aktivnost muzeja preko koje se on sa publikom neposredno susreće. Za ostali rad u muzeju i ostale zadatke je šira publika nezainteresirana.

Dužnost je muzeja da u svojoj internoj organizaciji rada naučni rad ne zapostavi, jer jedino na rezultatima solidnog stručnog i naučnog rada može se ispravno prezentirati muzej prema javnosti i izvršiti onu funkciju, koju mu je zajednica namijenila.

Rezimirajući opća shvaćanja o muzejskoj i zadatke muzeja kao ustanove, nameće nam se zaključak da muzeji danas po svojoj strukturi moraju biti istovremeno i naučne i kulturno-prosvjetne ustanove. Ovakva struktura muzeja je osnovni preduvjet da muzej može vršiti onu funkciju i izvršavati one zadatke koji su mu postavljeni kao uvjet njegovog postojanja.

U vezi sa diskusijom o problemima novog muzejskog zakona upozorio bih i na napise: "Muzeji kao ustanove", *Museologia* 9, str. 27-46. - "Klasifikacija muzeja kao ustanova", *Bilten - Information museologica* 8, str. 40.-